

11. Орлова Э.А. Социокультурные предпосылки социальной работы// Социокультурные особенности социальной работы. –М.: 1977. – С. 27.
12. Социальное управление: Словарь/ Под ред. В.И.Добренкова, И.М.Слеренкова. – М.: Изд-во МГУ, 1994. – С. 122.
13. Менеджмент социальной работы: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Под ред. Е.И.Комарова и А.И.Войтенко. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1999. – С. 42.
14. Комплексні програми центрів соціальних служб для молоді / За ред. С.В.Толстоухової. – К.: УДЦССМ, 2001. – 204 с.
15. Абдеев Р.Ф. Философия информационной цивилизации. – М.: «ВЛАДОС», 1994. – С. 76.
16. Гальчинський А. Україна: поступ у майбутнє. – Київ, 1999.
- Лоренц Уолтер. Социальная работа в изменяющейся Европе. – Амстердам-Киев, 1997. – 199 с.
17. Указ Президента України „Про Основні напрями соціальної політики на період до 2004 року” // 25 травня 2000 року, № 717/2000.
18. Гегель Г. Наука и логика. – М.: Мысль, 1970. – Т. – С. 86.

Аннотація

В статье рассматриваются важнейшие аспекты менеджмента социальной работы в зеркале социальной политики страны.

М. А. Бойчук, м. Київ

РОЗВИТОК ВЛАДНИХ ВІДНОСИН У ВИМІРІ ЦИВІЛІЗАЦІЙНОГО ПІДХОДУ

Присутність влади у бутті завжди була у центрі уваги філософської та політико-правової думки. Більше того, вона постійно була і є предметом прискіпливої теоретичної роботи і гострої практичної боротьби. Це ми можемо пояснити тільки тим, що влада завжди була і є унікальним ресурсом, що гарантує певний рівень виживання особистості, роду, етносу, монархії або демократії (народу). Тож, вона, влада, завжди була цінністю навколо якої концентрувались великі і малі протиріччя, формувались конфлікти, що не рідко переростали у братовбивчі довготривалі війни або спалахували безрозсудні вогнища революцій.

У вітчизняній соціально-філософській, юридичній і політологічній літературі також накопичений певний досвід дослідження влади. Однак традиції ці не такі глибокі. Аж до 60-х років ХХ ст. вивчення влади як суспільного явища практично було відсутнє, а саме поняття “влада” не мало самостійного місця в системі соціальних понять і звичайно ототожнювалося з поняттям “державна влада”. Вперше воно було введене в коло дослідницьких проблем лише в 1963 році в статті А.І. Корольова і А.Е. Мушкіна “Держава і влада”. Першими значними дослідженнями феномену влади стали монографії М.І.Байтіна і М.М.Кейзерова. Пізніше з’явилися роботи Т.А.Алексєєвої, Р.П.Алексюка, В.Н.Амеліна, А.Г.Анікевича, Ю.М.Батуріна, Ф.М.Бурлацького, А.І.Кіма, І.І.Кравченко, Л.Т.Кривушина, О.А.Лузана, Б.М.Макарова, В.В.Мшвенієрадзе, Є.В.Осипової, В.А.Подороги, Ю.А.Тихомирова, В.Л.Усачьова, Е.І.Фарбера, Г.Г.Філіппова, в яких автори намагалися розглянути різні аспекти феномену влади, в тому числі розкрити його суть, визначити поняття влади, її різні види, і які (разом з роботами Байтіна, Кейзерова, Корольова) внесли вагомий внесок у розвиток загальної теорії владних відносин як у колишньому Радянському Союзі, так і у всіх пострадянських країнах.

Крім цього вітчизняними вченими, дослідниками ближнього зарубіжжя були підготовлені і репрезентовані монографії, що містять елементи соціально-філософського аналізу феномену влади, словники з кратологічної тематики (В.П.Андрущенко, С.Г.Рябов, В.Ф.Халіпов), численні наукові статті в періодичних виданнях, що стосуються проблеми влади.

Тож, метою статті є аналіз протистояння громадянського суспільства і влади, що завжди уособлювалась з державою. Отже, є сенс розглянути суперечність протистояння влади і громадянського суспільства у загальній ретроспективі. Це зробити можливо, оскільки вищезгадана суперечливість у філософсько-політологічній спадщині спостерігалась завдяки гострому і затяжному протистоянню держави і громадянського суспільства. Держава у таких розвідках визначалась як суб'єкт влади, а громадянське суспільство – як об'єкт влади.

Виходячи з можливостей цивілізаційного підходу до осмислення всесвітньо-історичного процесу, уявляється доцільним виділення трьох історичних епох, у масштабах яких можна виявити і проаналізувати найбільш істотні особливості розвитку владних відносин (влади у всіх її основних і неосновних видах) на різних етапах історії людського суспільства.

Якщо в рамках першої історичної епохи, що охоплює періоди Стародавнього світу, Середньовіччя і Відродження, владні відносини розвивалися в цілому у відповідності з однією певною тенденцією, яка чітко спостерігається на конкретно-історичному матеріалі, то в рамках другої історичної епохи, що охоплює періоди Нового і Новітнього часу, владні відносини розвиваються в цілому у відповідності з іншою, якісно новою, певною тенденцією.

Нарешті, на початку ХХІ століття владні відносини роблять ще один стрибок під тиском глобалізаційного процесу. Громадянське суспільство, завдяки своїй вибуховій активності, починає фактично поглинати державу. Кордони держав, навіть консервативних і з багатолітньою історією, наприклад Великобританії, що декілька разів виступала проти вступу до Європейської спільноти і введення євро у якості загальноєвропейської грошової одиниці, стають прозорими і плінними. Формуються принципово нові наддержавні утворення, наприклад, Європейський Союз, що інтегрує у собі біля 50 країн світу.

Але повернемося до вихідного пункту вищезазначеного аналізу співвідношення громадянського суспільства і влади. Уявляється можливим почати осмислення особливостей розвитку владних відносин з розгляду епохи Стародавнього світу, Середньовіччя і Відродження. Тут ми маємо за мету дослідити саме протистояння держави і громадянського суспільства, як двох рівноправних користувачів влади.

Потрібно зазначити, що на світанку людської цивілізації – в первіснообщинному суспільстві – соціальна влада здійснювалась головним чином на найпростішому, самому примітивному рівні. У цілісному первіснообщинному суспільстві, на початкових етапах первіснообщинного ладу, не було чіткої межі між державою і суспільством. Така форма родового співіснування людей одночасно була суспільством і державою. Соціальна влада здійснювалась на основі звичаїв, традицій, моралі, забезпечуючи цілісність, стабільність первіснообщинного суспільства [5, С.16-17].

Ще у ІV столітті до н.е., тобто у пору діяльності Платона і Аристотеля, у Китаї написано один із найвідоміших трактатів Сходу про владу – “Книга правителя області Шан”. Поняття “політика” не використовувалось у ті часи у Китаї. У центрі уваги була

влада. У самому ж трактаті, що викликає до себе повагу і сьогодні, відзначалось: “Порядок у державі досягається трьома шляхами: законом, довірою, владою. Закон – це те, чого спільно притримуються правитель і сановники. Довіра – це те, що спільно установлюють правитель і сановники. Влада – це те, чим розпоряджається один правитель” [7, С.35]. Мовою сьогодення можна констатувати, що соціальний організм країни у цей час мав синкретну форму і тому поділу на державу і суспільство ще не спостерігалось.

Ускладнення соціально-політичної життєдіяльності суспільства, зростаюче протиріччя між суспільними і індивідуально-груповими інтересами зумовлюють нарівні з відокремленням держави і громадянського суспільства також і процес поступового формування такої політичної форми організації суспільства, як національна держава. Разом з виникненням держави відбувається становлення, розвиток на фоні політичної влади також і державної влади. Першим по хронології в Стародавньому світі відбувається виникнення держав у східній цивілізації.

Помітимо, що принципові відмінності східного і західного цивілізаційних шляхів розвитку полягали в тому, що на Сході, на відміну від Заходу, де приватна власність відігравала пануючу роль, приватновласницькі відносини, відносини приватного товарного виробництва, орієнтованого на ринок, не займали значного місця. Не спонукали до цього й світоглядні засади, що були спрямовані на підтримку органічної єдності людини і Космосу. Знання перевірялися народною мудрістю та постулатами філософів, наприклад, Конфуція, виховні заходи “вписувались” у традиції етносу.

У державах Стародавнього Сходу – Стародавньому Єгипті, Стародавній Індії, Стародавньому Китаї, стародавніх державах Месопотамії – владні відносини (влада у всіх своїх видах) розвивалися шляхом активізації постійних легітимних односторонніх дій держави як носія влади на її громадянське суспільство і зворотної нелегітимної дії громадянського суспільства на державу, що здійснювалась в довільній формі.

Західна цивілізація періоду античності йшла шляхом розвитку, який багато в чому відрізнявся від шляху, пройденого в стародавності східною цивілізацією. Особливості процесу становлення державності в античному світі зумовлювалися природно-географічними факторами, які створювали сприятливі умови для розвитку ремесла, зокрема металообробки [1].

Саме у цей час у Стародавньому Римі формується органічна теорія держави, виникають провладні ідеї рабовласницької демократії (брати Гракхи, Тит Лукрецій Кар). Свій внесок у збагачення ідей про владу вносять Цицерон, Цезар та інші імператори.

Наприкінці II тисячоліття до н.е., про що свідчить і гомерівський епос, в античному світі спостерігалася порівняно спільна тенденція до посилення влади царя, що призвело до виникнення ряду давньогрецьких і давньоримських монархій. При цьому владні відносини розвивалися шляхом активізації легітимних односторонніх дій держави на громадянське суспільство і нелегітимної зворотної дії громадянського суспільства на державу, яка протікала в стихійній, руйнівній формі.

Такий розвиток владних відносин був зумовлений об’єктивно існуючим взаємозв’язком між державою і громадянським суспільством. Ліквідація монархії призвела до перемоги в античному світі республіканського устрою, а також до остаточного утвердження (до епохи кризи і розкладання рабовласницького суспільства) полісної системи організації держави. Але в ранньореспубліканський період демократичний потенціал, який був властивий полісній системі, що передбачає елементи

безпосередньої демократії (народні збори і т.ін.), не отримав повного розвитку.

Поступово в грецьких містах-державках формувалася наступна модель розвитку владних відносин: активізація легітимних односторонніх дій держави на громадянське суспільство (прояв одностороннього зв'язку між суб'єктом і об'єктом владного відношення) і легітимних зворотних дій громадянське суспільства на державу (прояв зворотного зв'язку між суб'єктом і об'єктом владного відношення).

Зазначимо, що причиною загибелі давньогрецької державності, зокрема Афін, які стали ідеалом демократичної держави, яка ґрунтується на автономії приватного власника як повноправного члена громадянської общини, є не стільки рабство, скільки внутрішня слабкість самого політичного устрою держави. Цей устрій, пов'язаний із заздальгідь даними територіальними і політичними параметрами, не мав простору для політичного маневру і для подальшої поступальної еволюції.

На основі вищевикладеного можна стверджувати, що в Стародавньому світі розвиток феномену влади, владних відносин, здійснювався в основному у відповідності з наступною найбільш загальною тенденцією: активізація легітимних односторонніх дій держави на власне громадянське суспільство і нелегітимної зворотної дії громадянського суспільства на державу.

До цього ж періоду відносяться перші паростки ідей про владу у Київській Русі. Вони зафіксовані у таких відомих літературних джерелах як "Слово про закон и благодати" Іларіона (1049 р.), "Повесть временных лет", що віддзеркалювала провладні і політичні ідеї Київської Русі. До цього ж відноситься владно-політична програма Володимира Мономаха. Окремим джерелом про відносини влади та громадянського суспільства є твір Данила Заточника про ідеального правителя "Моление" (XIII ст.).

Вважаємо, що важливим каталізатором історичного розвитку, який визначає унікальність західноєвропейської цивілізації і в подальші століття, були успадковані від античності приватна власність, що виступала в середні віки передусім у вигляді феодалних маєтків, і християнська релігія. Тут слід згадати про ідеї влади у суспільстві, державі і церкві, братства і рівності людей. До цього слід додати теократичне вчення Августина та інші теократичні теорії, ересі II-IV століть, X-XII століть та єретичні рухи XIV-XV століть, нарешті, вчення про владу Фоми Аквінського, виникнення ідеології бюргерства та постаті і дії таких відомих в історії особистостей, як Мартина Лютера та Данте Аліг'єрі з його "Монархією" (1313 р.) і "Божественною комедією" (1321 р.).

У західній цивілізації періоду Середньовіччя і Відродження з розвитком продуктивних сил і виробничих відносин відбувається формування феодалної формації, в рамках якої виникає монархічна державність, що поступово трансформується в абсолютну монархію. Разом з розвитком монархічної державності в країнах середньовічної Європи відбувається і формування (на зразок країн Стародавнього Сходу) наймогутнішої системи державної (а також політичної, релігійної) влади, яка будувалася за принципом беззаперечного, жорсткого підпорядкування громадянського суспільства державам і не припускала випадків легітимної зворотної дії громадянського суспільства на державу. Така система влади – як вірно помітив Н.Макіавеллі – була ефективною на етапі становлення середньовічної державності, але виявилася не здатною забезпечити стабільний державний розвиток в країнах середньовічної Європи.

Монархічна державність, що базується на системі влади, де легітимізувався лише односторонній зв'язок між державою і громадянським суспільством, породжувала в країнах середньовічної Європи ситуацію, коли на перший план прагнули до реалізації

індивідуально-групові інтереси держави, зумовлюючи активний прояв негативного (регресивного) соціального начала феномену, що досліджується нами, і зростання протиріччя між суспільними інтересами і індивідуально-груповими.

Отже, в період Середньовіччя і Відродження в Західній Європі розвиток владних відносин здійснювався шляхом активізації легітимних односторонніх дій держави на громадянське суспільство і нелегітимної зворотної дії громадянського суспільства на державу.

Таким чином, в епоху Стародавнього світу, Середньовіччя і Відродження взаємозв'язок між суб'єктом і об'єктом влади обумовив формування наступної, найбільш загальної, тенденції розвитку феномену влади, владних відносин: активізації легітимних односторонніх дій держави на громадянське суспільство і нелегітимної зворотної дії громадянського суспільства на державу, що здійснювалась в стихійній формі.

Початок нової епохи в розвитку людського суспільства – періодів Нового і Новітнього часу – відзначився гострими протиріччями між суспільними і індивідуально-груповими інтересами, яскраво вираженим проявом негативного (регресивного) соціального начала феномену влади в життєдіяльності передових західноєвропейських країн. Це зумовлювалося, передусім, розкладанням в країнах Західної Європи феодалної формації, на зміну якій, з відповідним рівнем розвитку продуктивних сил і виробничих відносин, з неминучістю прагнула капіталістична формація.

Становлення нових, капіталістичних відносин у тій або іншій державі Західної Європи вимагало нормативного, законодавчого закріплення основоположних прав, свобод людини (громадянина) і демократичних гарантій їх забезпечення, а також розвитку і вдосконалення соціально-економічних і політичних інститутів.

Розвитку процесу легітимації зворотної дії громадянського суспільства на державу в Новий час сприяла активна діяльність широких верств населення в тому або іншому регіоні світу, яка була спрямована на боротьбу за свої політичні і соціально-економічні права і свободи (визвольна війна 1810-1826 рр. і утворення незалежних держав в Латинській Америці, ліонські повстання робочих 1831-1834 рр. у Франції, повстання сілезьких ткачів 1844 р. в Німеччині, чартистський рух 1836-1848 рр. в Англії, буржуазно-демократичні революції 1848-1849 рр. в Європі і т.ін.).

У цілому в період Нового часу розвиток феномену влади, владних відносин, здійснювався у відповідності з наступною, найбільш загальною, тенденцією: активізація легітимних односторонніх дій держави на громадянське суспільство (як прояву одностороннього зв'язку між державою і громадянським суспільством) і легітимації зворотної дії громадянського суспільства на державу (як прояву зворотного зв'язку між суб'єктом і об'єктом владного відношення).

Таким чином, в Новий час розвиток владних відносин зумовлювався, так само як і на попередніх історичних етапах, існуючим об'єктивно взаємозв'язком між державою і громадянським суспільством. Цей взаємозв'язок детермінував розвиток владних відносин в даний період шляхом активізації як легітимних односторонніх дій держави на громадянське суспільство, так і легітимації зворотної дії громадянського суспільства на державу.

У Новітній час спостерігається пік розвитку капіталістичної формації і перехід, у другій половині ХХ століття, розвинених країн світу до постіндустріального інформаційного суспільства. Розвиток людської цивілізації в Новітній час зумовлює

появу на політичній карті світу нових повноправних членів світової спільноти – цілої плеяди молодих незалежних держав, формування яких відбувалося після закінчення першої, а потім і другої світових війн.

Вдосконалення в період Новітнього часу соціально-економічних і політичних інститутів, яке супроводжувалось розвитком продуктивних сил і виробничих відносин, створювало сприятливий ґрунт для повноцінного прояву взаємозв'язку між державою і громадянським суспільством, що сприяло завершенню процесу легітимації зворотної дії громадянського суспільства на державу.

Поступово владні відносини в ХХ ст. починають розвиватися шляхом активізації і легітимних односторонніх дій держави на громадянське суспільство, і легітимних зворотних дій громадянського суспільства на державу, як єдиного володаря влади [3; 4; 6].

Однак, поряд з цим у цей час в процесі легітимної взаємодії держави і громадянського суспільства поступово в багатьох країнах світу формується все ж таки демократична система влади, в якій держави, засновуючись на правових і соціальних нормах, набувають право і можливість чинити односторонню дію на громадянське суспільство, а останні, засновуючись також на правових та інших суспільних нормах, які закріплюють принцип соціальної відповідальності, володіють правом і можливістю здійснювати зворотну дію, вплив на державу.

Отже, в демократичній системі влади громадянське суспільство останньої має право здійснення на основі соціальної відповідальності зворотної дії на державу владних відносин, впливати на нього, контролювати його дії, вчинки, остаточні наслідки владної діяльності. Зворотна дія громадянського суспільства на державу здійснюється в політичній і державній життєдіяльності в процесі безпосередніх демократичних виборів (референдуму), в життєдіяльності громадянського суспільства в процесі різних форм самоврядування. Легітимність владної взаємодії в передових країнах світу в Новітній час гарантується, передусім, конституціями цих країн [2].

По мірі розвитку і вдосконалення демократичної системи влади, заснованій на легітимній взаємодії держави і громадянського суспільства і на принципі соціальної відповідальності, в період Новітнього часу влада активно виступає формою вирішення протиріч між індивідуально-груповими і суспільними інтересами, згладжуючи тим самим гостроту протиріччя між позитивним і негативним соціальними початками феномену, який досліджується нами, що забезпечує поступальний розвиток владних відносин, а разом з ним і збереження цілісності всієї соціальної системи, її оптимального функціонування.

Таким чином, в період Новітнього часу владні відносини розвиваються у цілому шляхом активізації легітимної взаємодії держави і громадянського суспільства, що найбільш повно відображає об'єктивний взаємозв'язок між державою і громадянським суспільством.

Отже, в епоху Нового і Новітнього часу, коли спостерігається відносно високий рівень розвитку соціально-економічних і політичних інститутів, створюються сприятливі умови для найбільш повного прояву в життєдіяльності соціально-неоднорідного суспільства взаємозв'язку між державою і громадянським суспільством. Даний взаємозв'язок зумовлює розвиток феномену влади, владних відносин, шляхом активізації легітимної взаємодії держави і громадянського суспільства, що і складає провідну тенденцію розвитку владних відносин в епоху, яка розглядається.

Підбиваючи попередні підсумки нашої роботи, пов'язаної з розглядом закономірного характеру розвитку феномену влади у протистоянні держави та громадянського суспільства, уявляється можливим зробити деякі висновки. Передусім необхідно зазначити, що пізнання основної закономірності розвитку феномену влади здійснювалося в кратологічній думці людства через осмислення каузальної природи владного відношення, причинного зв'язку між його державою і громадянським суспільством, що привело до формування каузальної моделі явища, яке досліджується нами.

Застосовуючи каузальну модель феномену влади до аналізу владного відношення, вдалося встановити, що між сторонами даного соціального відношення відбувається взаємодія, яка є відображенням взаємозв'язку між суб'єктом влади – державою і об'єктом влади – громадянським суспільством.

Таким чином, між державою і громадянським суспільством існує органічний взаємозв'язок, який зумовлює зміну, розвиток владного відношення. Крім того, владне відношення має відносно самостійний характер і його не слід плутати з політичним, правовим і юридичним.

Л і т е р а т у р а :

1. Древний Рим: Государственное устройство. Искусство. Наука. Философия / Под ред. В.Бутромеева. – М.: Современник, 1997. – 417 с.
2. Конституции государств Европейского Союза. – М.: Изд. группа ИНФРА, 1997. – 816 с
3. Політичні режими сучасності та перехід до демократії / С. Давимука, А.Колодій, Ю.Кужелюк, В.Харченко. – Львів: НАН України, 1999. – 166с.;
4. Ролз Джон. Політичний лібералізм: Пер. з англ. – К.: Вид-во Соломії Павличко “Основи”, 2000. – 382 с.;
5. Ролз Джон. Теорія справедливості: Пер. з англ. – К.: Вид-во Соломії Павличко “Основи”, 2001. – 822 с.
6. Токвиль Алексис де. Демократія в Америке: Пер. с фр. – М.: Изд. группа «Прогресс» – «Литера», 1994. – 554 с.
7. Халипов В.Ф. Кратология – наука о власти: Концепция. – М.: ЗАО «Издательство «Экономика»», 2002. – 367с.

Аннотация

В статье рассматриваются концептуальные подходы в развитии властных отношений в измерении цивилизационного подхода.

А.В. Гащенко, м. Запоріжжя

КОРПОРАТИВНА КУЛЬТУРА ЯК КРИТЕРІЙ ЗРІЛОСТІ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОГО ЯДРА ФІРМИ

Метою даної статті є доведення робочої гіпотези про те, що корпоративна культура є критерієм якості формування та функціонування системи внутрішньофірмових цінностей. Вибір корпоративної культури, у якості критерію оцінки визрівання властивостей цінностей фірми, ми пояснюємо за допомогою декількох аргументів.

По-перше, існує принципова методологічна вимога до обґрунтування критерію зрілості будь-якого соціального явища. Суть її полягає в тому, що критерій ніколи не можна обирати у системі, що підлягає оцінюванню. Його треба шукати за її межами.

По-друге, культура генетично незалежна від здобутків цивілізації до яких ми